

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Затверджено

Вченою радою

Запорізького національного університету
протокол № 3 від 28 вересня 2021 р.

Голова вченої ради, ректор

_____ М. О. Фролов

СТУДІЇ ТРАВМИ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ступеня доктора філософії

Укладач:

Павленко І. Я., завідувач кафедри слов'янської філології, доктор
філологічних наук, професор

Погоджено:

Проректор з наукової роботи

Проректор з науково-педагогічної роботи

Зав. відділу аспірантури і докторантури

Г. М. Васильчук

Ю. О. Каганов

О. П. Єфіменкова

Запоріжжя 2021

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна, вечірня, заочна форми навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки (шифр і назва)	вибіркова
		Цикл професійної підготовки
Змістових модулів – 6	Спеціальність 035 Філологія (шифр і назва)	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 120		2-й
		Лекції 32 год.
		Практичні - год.
Освітньо-наукова програма <u>Філологія</u> (вписати назви усіх програм)		Самостійна робота
Рівень вищої освіти: третій (доктор філософії)		88 год.
		Вид підсумкового контролю: залік

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни є формування у слухачів уявлень про становлення, розвиток, теорію та методологію міждисциплінарного поля досліджень - Trauma studies, ознайомлення їх зі станом розвитку студій травми в гуманітаристиці України, літературознавстві зокрема, та сформуванню навички аналізу вербального тексту як способу артикуляції колективного та/або індивідуального травматичного досвіду.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Студії травми: літературознавчий аспект» є: осмислення причин та витоків формування міждисциплінарного поля дослідження травми, встановлення характеру кореляції Memory studies та Trauma studies; визначення місця та літературознавства у системі Trauma studies; ознайомлення із національною специфікою артикуляції травми у літературах різних народів та особливостей

українського літературного відтак й літературознавчого дискурсу; акцентувати типологічні риси та специфіку вербалізації травми у художній літературі та літературі нон-фікшн, характер співвідношення соціокультурних чинників та характеру проговорювання та подолання травми у літературі, окреслити сучасні фольклористичні проєкції студій травми; застосовувати методологію Trauma studies для аналізу відповідних явищ літературного процесу.

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми аспіранти повинні досягти таких програмних **компетентностей** і **програмних результатів навчання**:

Програмні компетентності	
ЗК 1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу нових та комплексних ідей.
ЗК 3	Здатність до формування системного наукового світогляду та загального культурного кругозору.
ЗК 6	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу нових та комплексних ідей.
СК 2	Здатність до засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за спеціальністю 035 Філологія, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку
СК 3	Здатність до оволодіння методологією та методами наукових досліджень у галузі гуманітарних наук.
СК 5	Здатність аналізувати філологічні явища з погляду фундаментальних філологічних принципів і знань, класичних та новітніх дослідницьких підходів, а також на основі відповідних загальнонаукових методів.
СК 11	Здатність рецензувати різноманітні наукові роботи та популяризувати наукові знання з філології.
СК 12	Здатність до розуміння основних історичних етапів та літературних особливостей вітчизняного та зарубіжного літературознавства.
Програмні результати навчання	
ПРН 1	Демонструвати системний науковий світогляд та загальний культурний кругозір; володіти техніками і технологіями критичного мислення.
ПРН 7	Оволодівати сучасними знаннями та застосовувати їх у практичній діяльності; здійснювати абстрактний аналіз, оцінку і синтез нових та комплексних ідей; демонструвати відданість їх розвитку у передових контекстах професійної та наукової діяльності
ПРН 11	Здійснювати пошук, оброблення та аналіз наукової інформації, її систематизацію та узагальнення; використовувати інформаційно-комунікаційні технології у дослідницькій та викладацькій діяльності
ПРН 18	Знати основні концепції, історію розвитку та сучасний стан наукових

	знань за спеціальністю філологія
ПРН 19	Розуміти та застосовувати методологію, методи та термінологічний апарат наукового дослідження у галузі гуманітарні науки.
ПРН 21	Визначати основний зміст філологічних явищ, що складають теоретико-методологічну основу наукових філологічних досліджень та аналізувати концептуальні підходи, на яких ґрунтуватиметься власне наукове філологічне дослідження, розглядати історичні тенденції становлення і розвитку філологічної науки в Україні та світі.
ПРН 25	Знати основні історико-літературні події вітчизняного та світового літературного процесу.
ПРН 26	Рецензувати публікації (наукові статті, монографії, підручники, посібники тощо) та презентації (виступи на конференціях, наукових семінарах тощо фахових заходах), а також брати участь у міжнародних наукових дискусіях, висловлюючи та відстоюючи свою власну позицію та розширюючи межі використання науково-філологічного знання.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Trauma studies:теорія та методологія

Тема 1.Trauma studies у європейському культурному просторі :
мета та завдання. Memory studies та Trauma studies. Проблема визначення «травми» у гуманітарному дискурсі. Травма як соціокультурне, психологічне, ідентифікуюче, консолідуюче явище: теоретичні аспекти. Trauma studies як міждисциплінарна форма дослідження подій завідомо болючих та часто дразливих для суспільства, «закритих від прозорої маніфестації та артикуляції». Проблема тезауруса Trauma studies у гуманітаристиці, літературознавстві зокрема.

Тема 2. Динаміка Trauma studies у гуманітарному дискурсі.
Психоаналітична теорія травми. Роль постструктурної, соціокультурної, постколоніальної теорії у інтерпретації уявлень про індивідуальний та колективний екстремальний досвід та його вплив на індивідуальну та колективну пам'ять. Плуралістичний підхід. Увага до варіативності презентації травми ролі соціального й культурного контекстів пам'яті та репрезентації травми.

Змістовий модуль 2. Травма та соціальна й індивідуальна пам'ять

Тема 3. Причини та форми культурної травми: психоаналітичний, соціологічний культурологічний дискурси, Проекція досліджень Фрейда на осягнення природи соціокультурної травми. Роль Другої світової війни, Голокосту, війни у В'єтнамі, расової та гендерної дискримінації, формування посттравматичного стресового синдрому (posttraumatic stress disorder) у розвитку Trauma studies. Травма та соціальна пам'ять. Дискусія про можливість / неможливість вербалізації травми.

Змістовий модуль 3. Пам'ять та поспам'ять. Характер артикуляції травми у офіційній та неофіційній культурі

Тема 4. Література як символічна форма культурної пам'яті, через яку спільнота вибудовує свою ідентичність. Травма як актуальне та динамічне поле осмислення війни, геноциду, колоніального й тоталітарного досвіду. Замовчування, цензура, самоцензура та ефект відкладеної «постпам'яті» як знаки тоталітарної та посттоталітарної культури. Повернення пострадянської літератури до «витіснених спогадів». Травма – артикуляція у офіційній та неофіційній радянській культурі. Дисидентська література та травматичний досвід суспільства.

Змістовий модуль 4. Типологічні риси осмислення травматичного досвіду у літературі

Тема 5. Зображення та /або художнє дослідження травми як досвід зіткнення із подіями, що перевернули життя не лише окремих людей, але й певних спільнот. Повернення до травматичного досвіду, його осмислення та артикуляція як типологічні риси художньої та нон-фікшн літератури травми.

Літературний твір як одна з форм пере(про)живання соціальних (соціально-історичних) катастроф.

Тема 6. Людина/колектив/спільнота та подія. Персонажна система художнього дискурсу травми. Учасники травмогенних подій (жертва – кат – свідок) як об'єкт художнього висвітлення, вторинний свідок – як суб'єкт художньої об'єктивації травми. Характер художнього конструювання події – учасників – свідків. Травмуюча подія та травмована особистість. Література травми та формування нового читача. Література як засіб проговорювання та таким шляхом подолання травми. Характер перетину пам'яті та літератури: пам'ять літератури, пам'ять у літературі, література як медіум колективної пам'яті.

Змістовий модуль 5. Специфіка рецепції травматичного досвіду 20 ст. в українській літературі

Тема 7. Постколоніальний та постгеноцидний дискурси сучасної української літератури. Своєрідність травмогенного 20 ст. та його наслідки в Україні. Специфіка перебігу історичних подій у різних регіонах країни. Травматичний досвід Заходу та Сходу й специфіка їх рецепції у художній літературі. Біль «свій» та «чужий». Національна травма як об'єкт національної та іншонаціональної художньої рефлексії.

Тема 8. Український художній дискурс травматичного досвіду народу. Травма проговорена та непроговорена. Твори про голод сучасників подій (письменників-емігрантів Уласа Самчук а«Марія», Василя Барки «Жовтий князь», Ольги Мак «Камінь під косою» та ін.)та сучасних авторів (Леоніда Кононовича «Тема для медитації», Світлана талан «Розколоте небо», збірка «Сльози Божої матері» Євгена Гуцала та ін.) . Травма голоду очима «свідків» різних поколінь.

Тема 9. «Чужого болю не буває». Література про Голокост. Специфіка осмислення долі єврейського народу час Другої світової війни у творах

української еміграції, творчості українських авторів радянської доби та у сучасній українській літературі (Р.Іваничук «Торговиця», Ю.Виничук «Танго смерті», «Цензор снів», М.Мащенко «Дитя єврейське»). Т.Пахомова «Я, ти і наш мальований і немальований Бог», Р.Плотнікова «В яру згасаючих зірок», М.Дупешко «Історія , варта цілого яблуневого саду».. Твори про Шоа авторів – вихідців з України, написані на різних мовах світу (П.Целан, «Фуга смерті», А.Рибаків «Важкий пісок». В.Гроссман «Життя та доля» , С.Лем «Шпиталь Преображення», «Невтрачений час» та ін.).

Тема 10. Література про сучасні травматичні події як засіб емоційної реабілітації. Твори про російсько-українську війну, написані військовими та волонтерами. Твори Артема Чеха, Сергія Гридіна та Бориса Гуменюка. Свідчення війни та болю від професійних авторів («Інтернат» Сергія Жадана, «Чорне сонце» Василя Шкляра, «Іловайськ» Євгена Положія», «Довгі часи» Володимира Рафеєнка, «Літо-АТО» Олафа Клеменсена та ін.).

Модуль 6. Trauma studies у сучасному фольклористичному дискурсі України

Тема 11. Фольклористична проєкція студій травми. Проблеми екзистенції та травматичного досвіду у сучасному фольклористичному дискурсі України. Повернення до забороненого. Проблема драматичного буття у фольклорі про Голодомор. Західноукраїнський фольклор про драматичні події 20 ст. та колективну й індивідуальну травму. Заробітчанство, вимушена трудова еміграція як соціальна травма та її рецепція у фольклорі та фольклористиці. Травматичний та посттравматичний синдром.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин
---------------------------------	-----------------

	усьо го	у тому числі		
		л.	прак т.	сам. роб.
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Trauma studies: теорія та методологія				
Тема 1. Trauma studies у європейському культурному просторі : мета та завдання. Memory studies та Trauma studies. Проблема визначення «травми» у гуманітарному дискурсі.	12	4	-	8
Тема 2. Динаміка Trauma studies у гуманітарному дискурсі.	8	2	-	6
Разом за змістовим модулем 1	20	6	-	14
Змістовий модуль 2. Травма та соціальна й індивідуальна пам'ять				
Тема 3. Причини та форми культурної травми: психоаналітичний, соціологічний, культурологічний дискурси.	8	2	-	6
Разом за змістовим модулем 2	8	2	-	6
Змістовий модуль 3. Пам'ять та поспам'ять. Характер артикуляції травми у офіційній та неофіційній культурі				
Тема 4. Література як символічна форма культурної пам'яті, через яку спільнота вибудовує свою ідентичність.	10	4	-	6
Разом за змістовим модулем 3	10	4	-	6
Змістовий модуль 4. Типологічні риси осмислення травматичного досвіду у літературі				
Тема 5. Зображення та /або художнє дослідження травми	10	2	-	8
Тема 6. Людина/колектив/спільнота та подія. Персонажна система художнього дискурсу травми.	10	4	-	6
Разом за змістовим модулем 4	20	6	-	14
Змістовий модуль 5. Специфіка рецепції травматичного досвіду 20 ст. в українській літературі				

Тема 7. Постколоніальний та постгеноцидний дискурси сучасної української літератури. Своєрідність травмогенного 20 ст. та його наслідки в Україні.	10	2	-	8
Тема 8. Український художній дискурс травматичного досвіду народу. Травма проговорена та непроговорена.	14	4	-	10
Тема 9. «Чужого болю не буває». Література про Голокост.	10	2	-	8
Тема 10. Література про сучасні травматичні події як засіб емоційної реабілітації.	10	2	-	8
Разом за змістовим модулем 5	44	10	-	34
Змістовий модуль 6. Trauma studies у сучасному фольклористичному дискурсі України				
Тема 11. Фольклористична проекція студій травми.	18	4	-	14
Разом за змістовим модулем 6	18	4	-	14
Усього годин	120	32	-	88

5. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Trauma studies: теорія та методологія		
1	Траuma studies у європейському культурному просторі : мета та завдання. Memory studies та Trauma studies. Проблема визначення «травми» у гуманітарному дискурсі.	4
2	Динаміка Trauma studies у гуманітарному дискурсі. Психоаналітична теорія травми. Роль постструктурної, соціокультурної, постколоніальної теорії у інтерпретації уявлень про індивідуальний та колективний екстремальний досвід та його вплив на індивідуальну та колективну пам'ять. Плюралістичний підхід.	2
	Разом за змістовим модулем 1	6

Змістовий модуль 2. Травма та соціальна й індивідуальна пам'ять		
3	Причини та форми культурної травми: психоаналітичний, соціологічний, культурологічний дискурси.	2
	Разом за змістовим модулем 2	2
Змістовий модуль 3. Пам'ять та поспам'ять. Характер артикуляції травми у офіційній та неофіційній культурі		
4	Література як символічна форма культурної пам'яті, через яку спільнота вибудовує свою ідентичність. Травма як актуальне та динамічне поле осмислення війни, геноциду, колоніального й тоталітарного досвіду.	4
	Разом за змістовим модулем 3	4
Змістовий модуль 4. Типологічні риси осмислення травматичного досвіду у літературі		
5	Зображення та /або художнє дослідження травми	2
6	Людина/колектив/спільнота та подія. Персонажна система художнього дискурсу травми.	4
	Разом за змістовим модулем 4	6
Змістовий модуль 5. Специфіка рецепції травматичного досвіду 20 ст. в українській літературі		
7	Постколоніальний та постгеноцидний дискурси сучасної української літератури. Своєрідність травмогенного 20 ст. та його наслідки в Україні.	2
8	Український художній дискурс травматичного досвіду народу. Травма проговорена та непроговорена.	4
9	«Чужого болю не буває». Література про Голокост.	2
10	Література про сучасні травматичні події як засіб емоційної реабілітації.	2
	Разом за змістовим модулем 5	10
Змістовий модуль 6. Trauma studies у сучасному фольклористичному дискурсі України		
11	Фольклористична проекція студій травми.	4
	Разом за змістовим модулем 6	4
Усього годин		32

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ теми	Назва теми	Кіл-ть годин
Змістовий модуль 1. Trauma studies: теорія та методологія		
1	Травма як соціокультурне, психологічне, ідентифікуюче, консолідуюче явище: теоретичні аспекти.	2
1	Trauma studies як міждисциплінарна форма дослідження подій завідомо болючих та часто дразливих для суспільства, «закритих від прозорої маніфестації та артикуляції».	2
1	Проблема тезауруса Trauma studies у гуманітаристиці, літературознавстві зокрема.	4
2	Психоаналітична теорія травми. Роль постструктурної, соціокультурної, постколоніальної теорії у інтерпретації уявлень про індивідуальний та колективний екстремальний досвід та його вплив на індивідуальну та колективну пам'ять..	4
2	Плюралістичний підхід. Увага до варіативності презентації травми ролі соціального й культурного контекстів пам'яті та репрезентації травми.	2
	Разом за змістовим модулем 1	14
Змістовий модуль 2. Травма та соціальна й індивідуальна пам'ять		
3	Роль Другої світової війни, Голокосту, війни у В'єтнамі, расової та гендерної дискримінації, формування посттравматичного стресового синдрому (posttraumatic stress disorder) у розвитку Trauma studies.	2
3	Травма та соціальна пам'ять.	2
3	Дискусія про можливість / неможливість вербалізації травми.	2
	Разом за змістовим модулем 2	6
Змістовий модуль 3. Пам'ять та поспам'ять. Характер артикуляції травми у офіційній та неофіційній культурі		
4	Замовчування, цензура, самоцензура та ефект	2

	відкладеної «постпам'яті» як знаки тоталітарної та посттоталітарної культури.	
4	Травма – артикуляція у офіційній та неофіційній радянській культурі.	2
4	Повернення пострадянської літератури до «витіснених спогадів».	2
	Разом за змістовим модулем 3	6
Змістовий модуль 4. Типологічні риси осмислення травматичного досвіду у літературі		
5	Повернення до травматичного досвіду, його осмислення та артикуляція як типологічні риси художньої та нон-фікшен літератури травми.	4
5	Літературний твір як одна з форм пере(про)живання соціальних (соціально-історичних) катастроф.	4
6	Характер художнього конструювання події – учасників – свідків. Травмуюча подія та травмована особистість.	2
6	Література травми та формування нового читача.	2
6	Характер перетину пам'яті та літератури: пам'ять літератури, пам'ять у літературі, література як медіум колективної пам'яті.	2
	Разом за змістовим модулем 4	14
Змістовий модуль 5. Специфіка рецепції травматичного досвіду 20 ст. в українській літературі		
7	Специфіка перебігу історичних подій у різних регіонах країни. Травматичний досвід Заходу та Сходу й специфіка їх рецепції у художній літературі.	4
7	Національна травма як об'єкт національної та іншонаціональної художньої рефлексії.	4
8	Твори про голод сучасників та сучасних авторів	4
8	Травма очима «свідків» різних поколінь.	6
9	Специфіка осмислення долі єврейського народу час Другої світової війни у творах творчості українських	4

	авторів радянської доби та у сучасній українській літературі	
9	Специфіка осмислення долі єврейського народу час Другої світової війни у творах української еміграції, Твори про Шоа авторів – вихідців з України, написані на різних мовах світу.	4
10	Свідчення війни та болю від професійних авторів	4
10	Твори про російсько-українську війну, написані військовими та волонтерами.	4
	Разом за змістовим модулем 5	34
Змістовий модуль 6. Trauma studies у сучасному фольклористичному дискурсі України		
11	Проблема драматичного буття у фольклорі про Голодомор.	4
11	Західноукраїнський фольклор про драматичні події 20 ст. та колективну й індивідуальну травму.	4
11	Заробітчанство, вимушена трудова еміграція як соціальна травма та її рецепція у фольклорі та фольклористиці.	2
11	Травматичний та посттравматичний синдром.	4
	Разом за змістовим модулем 6	14
Усього годин		88

7. ВИДИ КОНТРОЛЮ І СИСТЕМА НАКОПИЧЕННЯ БАЛІВ

№ змістового модуля	Вид контролю	Кіл-ть балів
ПОТОЧНИЙ		
1	<i>Есе:</i> Питання тезаурусу Trauma studies	5
	<i>Доповідь</i> на одну з тем, пов'язаних із формуванням Trauma studies	5
2	<i>Доповідь:</i> Характеристика внеску конкретного дослідника у формування теоретичних засад студій травми	5

3	<i>Доповідь:</i> Війна та травма (на матеріалі одного з творів зарубіжної літератури); Травма та тілесність (на матеріалі одного з творів зарубіжної літератури); Геноцид та травма (на матеріалі одного з творів зарубіжної літератури)	5
4	<i>Дискусія:</i> Літературний твір – пам'ять/проживання/переживання/рецепції травматичного досвіду	5
	<i>Есе:</i> Травмуюча подія та травмована особистість	5
5	<i>Доповідь:</i> Національна травма як об'єкт національної та іншонаціональної художньої рефлексії	5
	<i>Доповідь:</i> «Друга світова війна як історична травма «своїх» та «інших»	5
	<i>Доповідь:</i> Рецепція Голокосту у сучасній літературі Польщі; Історія та каття у сучасній німецькій літературі про Голокост; Шоа у художній літературі Ізраїлю	5
	<i>Есе:</i> Учасник як автор і свідчення як текст	5
6	<i>Доповідь:</i> Фольклорний наратив як свідчення.	5
	Написання рецензії на статтю з Trauma studies	5
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ		
	Залік, у т.ч.	40
	<i>Тестування на платформі Moodle</i>	10
	<i>Розробка розгорнутого плану-проспекту статті або доповіді зі специфіки рецепції травми у доробку конкретного автора.</i>	30
Разом:		100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

<i>За шкалою ECTS</i>	<i>За шкалою університету</i>	<i>За національною шкалою</i>
---------------------------	-----------------------------------	---------------------------------------

A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)
C	75 – 84 (добре)	
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)
E	60 – 69 (достатньо)	
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)	

8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Александер Дж. Культурная травма и коллективная идентичность. Социологический журнал. 2012. № 3, С. 5 – 40.
2. Грицак Я. Страсті за націоналізмом: стара історія на новий лад. Київ: Критика, 2011. 176 с.
3. Гундорова Т. Посттоталітарний кайф / Тамара Гундорова // Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн. Київ, 2005. 258 с.
4. Жінки центральної та східної Європи у другій світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства : зб. наук. праць / за наук. ред. Г. Грінченко, К. Кобченко, О. Кісь. Київ : тов. «Арткнига», 2015. 335, [1] с.
5. Карут К. Травма, время и история. Пер. с англ. Е. Трубиной. Травма: пункты. С. 561–581.
6. Кісь Оксана. Колективна пам'ять та історична травма: теоретичні рефлексії на тлі жіночих спогадів про Голодомор. У пошуках власної пам'яті. Усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / За ред. Г. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. Харків: ПП «ТОРГСІН ПЛЮС», 2010. С. 171 – 191.
7. Лотман Ю.М. Память в культурологическом освещении. Лотман Ю.М. Избранные статьи. Т. 1. Таллинн, 1992.
8. Мейс Дж. Свічка у вікні... / Джеймс Мейс / За заг. ред. Лариси Івшиної. Видання газети «День», 2013. 213 с.

9. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: статті та есеї. Київ: Грані. Т, 2013. 548 с.
10. Мороз О. В., Суверина Е. Trauma studies: История, репрезентация, свидетель // Новое литературное обозрение. 2014. 1 (125)
11. Оже М. Формы забвения [Электронный ресурс] / М. Оже / пер. В. Мильчина URL: oz.ru/2008/4/formy-zabveniya
12. Пухонская О. Я. Травматическая память и национальная идентичность: посттоталитарна версія взаимовлияния (на примере современной украинской литературы). Літературний процес: методологія, імена, тенденції : Збірник наукових праць (філологічні науки). № 7, 2016 р.
13. Пухонська О. Я. Культурна амнезія: від суспільного до літературного дискурсу незалежності. Синопис: текст, контекст, медіа, № 1 (17), 2017
14. Пухонська О. Я. Травматична пам'ять культури та її літературна репрезентація. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Випуск 62.
15. Рикёр П. Память, история, забвение. Пер. с франц. Москва М.: Издательство гуманитарной литературы, 2004.
16. Снайдер Т. Криваві землі: Європа між Гітлером та Сталінім. Київ, 2012.
17. Травма: пункты: Сборник статей / сост. С. Ушакин, Е. Трубина, М.: Новое литературное обозрение, 2009.
18. Тупахіна Олена Травма, спогад, ностальгія: вікторіанська доба у дзеркалі літературної рецепції порубіжжя ХХ – ХХІ століть. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство) : збірник наукових праць № 2 (20), жовтень 2017. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017.
19. Bell, C. H. & Robinson III, E. H. (2013). Shared trauma in counseling: Information and implications for counselors. *Journal of Mental Health Counseling*, 35(4), 310 – 323.
20. Caruth C. *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1996.
21. Connerton P. Seven Types of Forgetting. *Connerton. Memory Studies*, 2008. 1;59. P. 59 – 71. Mode of access: <https://memory110.qwriting.qc.cuny.edu/files/2010/09/Connerton7TypesForgetting.pdf>.
22. Dalasiński T. Ludzkie arcy(nie)ludzkie. Efekt afektu i aktualność podmiotu drugiej R. Nycza. – Warszawa : Instytut badań literackich PAN, 2014. S. 107–124.
23. Eitinger L. The Concentration Camp Syndrome and Its Late Sequelae / L. Eitinger. *Survivors, victims and perpetrators. Essays on the Nazi Holocaust / Ed. by J. E. Dimsdale*. New York, 1980. P. 127 – 162.
24. Eyal G. Identity and Trauma. Two Forms of the Will to Memory / G. Eyal // *History & Memory*. – Vol. 16 (1)., 2004. – P. 5–36.
25. Erll A. *Cultural Memory Studies: an Introduction / Astrid Erll // Cultural Memory Studies. An international and Interdisciplinary. Handbook*. – Berlin – New York, 2008. – S. 1–18

26. Goodman, R. D. & Calderon, A. M. (2012). The use of mindfulness in trauma counseling. *Journal of Mental Health Counseling*, 34(3), 254-268.
27. Gosk H. *Zamiast końca historii. Rozumienie oraz reprezentacja procesu historycznego w polskiej prozie XX i XXI wieku podejmującej tematy współczesne* / Hanna Gosk. – Warszawa, 2005. – 236 s.
28. Hemmings, C. & Evans, A. M. (2018). Identifying and treating race-based trauma in counseling. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 46(1), 20-39.
29. Hetzel-Riggin, M. D. (2015). Review of trauma counseling: Trauma and interventions. *Journal of Trauma & Dissociation*, 16(1), 129-131.
30. Jacobson, L. & Butler, S. K. (2013). Grief counseling and crisis intervention in hospital trauma units: Counseling families affected by traumatic brain injury. *The Family Journal*, 21(4),
31. Janion M. *Do Europy tak, ale razem z naszymi umarłymi* / Maria Janion. – Warszawa, 2000. 270 s.
32. Kira, I. A., Ashby, J. S., Omidy, A. Z., & Lewandowski, L. (2015). Current, continuous, and cumulative trauma-focused cognitive behavioral therapy: A new model for trauma counseling. *Journal of Mental Health Counseling*, 37(4), 323-340.
33. Kołodziejczyk D., *Postkolonialne odzyskiwanie pamięci: zawłaszczenia, fabulacje, niesamowite odpominanie* / Dorota Kołodziejczyk // *Od pamięci biodziedzicznej do postpamięci*. Pod red. T. Szostek, R. Sendyki i R. Nycza. – Warszawa 2013. S. 277–305.
34. Konończuk E., *Literatura i pamięć na pograniczu kultur* / Elżbeta Konończuk. Białystok 2000. 224 s.
35. Lachmann R., *Mnemonic and Intertextual Aspects of Literature* / Renate Lachmann // *Media and Cultural Memory/Medien und kulturelle Erinnerung*, Berlin – New York, 2008. – P. 301–310.
36. Latocha A. *Pasażerowie pociągu zadżumionych. Doświadczenie wygnania w świadectwach żydowskich emigrantów po marcu 1968/* Anna Latocha // *Trauma, pamięć wyobraźnia*. – Kraków, 2011. 252 s.
37. Michaels W. B. *Kształt znaczącego. Od roku 1967 do końca historii* / Walter Benn Michaels. – Kraków, 2011. 278 s.
38. Michelle Kelso (2013): ‘And Roma were victims, too.’ The Romani genocide and Holocaust education in Romania, *Intercultural Education*, 24:1-2, 61-78.
39. Pottinger, A. M. (2015). The use of counseling for children with Attention-Deficit Hyperactivity Disorder. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 37(1), 17-27.
40. Pukhonska Oksana. Traumatic Memory in Ukrainian Literary Reception: Symptoms of Post-dependence. *PRZEGLĄD WSCHODNIOEUROPEJSKI* X/2 2019: 241–250.
41. Rossoliński-Liebe Grzegorz. Holocaust Amnesia. The Ukrainian Diaspora and the Genocide of the Jews. In book: *Holocaust and Memory in Europe*. (pp.107-144).

42. Werner A. Krew i atrament / Andrzej Werner. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 1997. – 216 s.
43. Wolting M. Rozliczenie z przeszłością jako aspekt nowych niemieckich poszukiwań tożsamości / Monika Wolting // Opcja niemiecka o problemach z tożsamością i historią w literaturze polskiej i niemieckiej po 1989 roku ; pod red. W. Browarnego. – Kraków, 2014. 252 s.

Інформаційні ресурси

1. **Письменники і поети про Голодомор (рекомендований список літератури)**
<https://sites.google.com/site/memorial4uth/famine-of-1932-33/writers-and-poets-of-famine>
3. **Польская литература и Холокост: 7 главных книг.**
<https://culture.pl/ru/article/polskaya-literatura-i-kholokost-7-glavnykh-knig>
4. **Холокост в художественной литературе. Рекомендаційний список та анотації.**
https://library.narfu.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=233:kholokost-v-khudozhestvennoj-literature&catid=19&lang=ru&Itemid=523
5. **American Counseling Association:** <http://www.counseling.org>
6. **American School Counselors Association:** www.asca-ins.com/
7. **CACREP:** www.cacrep.org
8. **National Board of Certified Counselors (NBCC):** www.nbcc.org
9. **National Center for Biotechnology Information:**
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK207198/>
10. **National Child Traumatic Stress Network:** <https://www.nctsn.org/>
11. **The Journal of Literature and Trauma Studies**
<https://www.jlts.stir.ac.uk/about/>